

ВОЈНА УСТАНОВА "КАРАЂОРЂЕВО" НА ПРЕКРЕТНИЦИ

СВЕТЛО НА КРАЈУ
ТУНЕЛА

Ко је намакао омчу на врат некада најмоћнијем војном добављачу, односно ко је одговоран за његов до те мере незавидан положај да од "Карађорђево" сада сви перу руке – показаће време пред нама. За последње три-четири године промењено је пет директора, суспендовано је тридесетак запослених, обављено неколико материјално-финансијских инспекција, али стање се није побољшало. Залогач је био превелик чак и за двојицу војних министара. Да ли ће трећи имати довољно снаге да запосленима покаже светло у тунелу, зависиће не само од новог руководства и запослених, очито вољних да зараде сваки динар, већ и од државе, чија се помоћ у решавању нагомиланих проблема не може заобићи.

гонија Војне установе "Карађорђево" траје већ 13 година, још откад је, у складу са тржишном оријентацијом, покушала да се опроба у слободној конкуренцији. За предузеће које је, све до 1992. године, имало сигурног, при томе и платежно веома јаког купца својих производа, нови услови пословања били су више него неповољни. Није било једноставно снаћи се на тржишту на коме су господарили знатно моћнији, уигранији и далеко прилагодљивији "вукови" конкуренције.

Са распадом Југославије "Карађорђево" се нашло у веома тешкој ситуацији. До тада један од најважнијих снабдевача Војске стратешким прехранбеним артиклима, огревним дрветом и полуфабрикатима од дрвета, по ценама и до 25 одсто нижим од тржишне, та војна установа успевала је да, после покривања свих производних трошкова, остварује значајну добит, усмерену на релативно високе зараде, станове за раднике и на проширену репродукцију. Захваљујући сигурном пласману својих производа, установа је, све до почетка деведесетих, расла из дана у дан, ницали су савремени производни објекти, улагано је у системе за наводњавање, занављана је и осавремењивана пољопривредна механизација.

А онда, готово преко ноћи, све је стало. Наступио је период у коме су потребе војних јединица и установа биле знатно испод производних капацитета "Карађорђево", а тржиште је остало немо на његове понуде меса и биљних производа по ценама које нису могле бити конкурентне великим пољопривредним про-

извођачима у Србији. Додуше, почетак девете деценије прошлог века још није наслуђивао садашњи крах некада моћне војне установе. Са преласком на доходовни систем привређивања, "Карађорђево" је своје производне вишкове, углавном свињско и јунеће месо, понудило професионалним припадницима Војске, по нешто нижим ценама од оних у малопродаји, па су и они имали прилику да се, за релативно мале паре, припреме за зиму. Сви се сећамо редова у "војним дисконтима", у којима смо куповали "француску обраду", иакове кромпира и лука и јабуке на гајбе. Нажалост све сиромашнијих припадника Војске Србије и Црне Горе, та пракса није потрајала дуго, па су, онда кад је било најтеже, у време хиперинфлације, официри, подофицири и цивилна лица остали без свог "синдикалног добављача". Највећа инфлација на свету уништила је и "Карађорђево", чије "робне резерве" нису могле да издрже ударце наших финансијских стручњака. За само два сата, колико је трајала достава робе из "Карађорђево" у војне продавнице, вредност динара би опала до те мере да се није исплатило ни превоз. Продавнице су, после тога, остале празне, а припадници Војске су остали без зимнице.

ИСХРАНА ВОЈНИКА У ТАМПОН-ЗОНИ

С друге стране, тих ратних година "Карађорђево" је добило још један задатак. Задатак који је ваљало извршити без обзира на цену и исплативост. Требало је исхранити јединице Војске које су, блокиране на ратишту у Хрватској и Босни и Херцеговини, остваривале нимало лаке обавезе. У војсци је тако, задатак се мора извршити, упркос свему, па и најнеповољнијим околностима. Запослени у "Карађорђево" тада нису питали ко ће да плати произведену и испоручену робу. Тако је било време. Надали су се да ће, кад све прође, држава имати слуша за огромне напоре које су поднели у снабдевању јединица на ратом захваћеним подручјима некада заједничке и јединствене Југославије. Уместо тога, с почетком новог века доживели су шок од кога се до данас нису опоравили.

Осетно смањење обима производње, дуготрајно неслагање на тржишту и лутање у производном програму били су узрок опадања зарада и животног стандарда запослених у "Карађорђево", што је, опет, био разлог губитка мотивације за рад. Мало-помало, из те војне установе, некада главног снабдевача

СТАБИЛИЗАЦИОНЕ И ПОДСТИЦАЈНЕ МЕРЕ

Најновији покушај оздрављења ВУ "Карађорђево" подразумева репрограмирање дуга у износу од 524 милиона динара отписом дуга Војсци и превођењем у јавни дуг државне заједнице, осигурањем око 120 милиона динара за улагање у производњу и око 50 милиона динара за отпремнине родницима којима предстоји пензионисање. У том случају створили би се предуслови за економски исплативу производњу стратешких артикала хране за потребе Војске, али и продају вишкова. Процењује се да би чак половину производње, у укупној вредности од око 800 милиона динара, запослени у "Карађорђево" могли да продају на тржишту.

Мере стабилизације стања, између осталог, обухватају смањење броја стално запослених на 250, уз запошљавање већег броја сезонских радника, подизање сточарске производње и повећање млечности, смањење смртности свиња и повећање прираста грла, активирање фарме фазанских пилића, реализацију јесење сетве и повећање биљних приноса остваривањем јесење и пролећне сетве... Подстицајне мере подразумевају инвестициона улагања у набавку механизације, санацију грађевинских објеката и поправку квалитета сточног фонда, те прелазак на исплату зарада по учинку.

војске храном и огревом, у јединице и установе није стизало готово ништа. Војска се окренула другим понуђачима, онима који су на тржишту нудили јефтиније и квалитетније месо, млеко, воће, поврће, уље, шећер... Коначно, 2000. године, Војска више нема никакав разлог да робу купује од "сопственог производљача", јер су му други и јефтинији и ближи. То је "Карађорђево" довело до производног и финансијског колапса у коме је већ, ево, пету годину.

Током тог најтежег периода у осам деценија дугој историји "Карађорђево" било је неколико покушаја његове санације и извлачења из незавидног положаја. Крајем 2001. године констатовано је изузетно лоше стање у свим сегментима пољопривредне производње, посебно биљне, која представља основ

целокупне делатности предузећа. Слаби приноси у производњи сточне хране неповољно су се одразили у сточарству, па је тов јунади и свиња десеткован. Пољопривредна механизација одавно је одслужила своје. Трактори су старији од две деценије, многи су и уништени, системи за наводњавање запуштени, зграде дотрајале и оронуте. Објекти за смештај и репродукцију свиња не обезбеђују ни најосновније зоохигијенске услове. Ветеринарска служба је недовољна и неефикасна.

НЕУСПЕЛИ ПОКУШАЈИ ОЗДРАВЉЕЊА

Закључено је, између осталог, да неисправна механизација, запуштена технолошка опрема, лоши зоохигијенски и зоотехнички услови у објектима за стоку представљају скривену опасност за честе повреде и обољења радника, с једне стране,

Ново руководство "Карађорђево" ужива поверење радника, чуло се на састанку министра Зорана Станковића са управом те војне установе

али и за угрожавање еколошке средине с друге стране, што је захтевало брзе и одлучне кораке. Процењено је да би утврђивање конкретне одговорности, бар донекле, оснажило тадашње напоре на оздрављењу "Карађорђево" и вратило поверење за послених у искрене намере руководства. Убрзо се, међутим, показало да нема снаге за радикалније промене. Није покренут поступак против најодговорнијих за штете проузроковане у биљној производњи, нико није кажњен за упропашћену механизацију, одговорност су избегли и они који се нису либили да узурпирају државно земљиште, поткрадају сопствено предузеће и секу државну шуму.

Суочена с таквом ситуацијом, екипа Министарства одбране оценила је, почетком 2002. године, да нестручан рад руководства и масовни јавашлук запослених представљају најважније разлоге неуспеха у покушају лечења "Карађорђево", па је одлучено да се "ефикасним резом" створе погоднији услови за реализацију новог консолидационог програма, који је претпостављао обнављање основних стада у говедарству, свињарству и овчарству, генерални ремонт пољопривредне механизације и набавку нових машина, те омогућавање покретања производње.

Од тога, међутим, није било ништа. Стање се и даље погоршавало, па су, последње три године, радници без плате, а мало је недостајало да остану и без предузећа. Како то обично бива, за осиромашено и готово уни-

штено "Карађорђево" заинтересовали су се новопечени богаташи и "контроверзни бизнисмени" који, последњих десетак година, за мале паре купују све што вреди. Средином септембра 2003. године више десетина радника покушало је штрајком да скрене пажњу на тешке проблеме с којима се та војна установа непрекидно суочавала. Закон је био неумољив, тридесетак коловођа је суспендовано, али до данас њихов статус није решен. Током министровања Бориса Тодића и Првослава Давинића тај "врућ кромпир" није се охладио, тако да ће закон опет бити неумољив, али овог пута у корист радника који траже да буду враћени на посао. Наравно, уз одштету за време проведено ван радног места.

Нису то једини промашаји Министарства одбране кад је реч о "Карађорђеву". Покушаји да се та установа изда у закуп и

тако трајније реши њен статус и материјални положај запослених није успео. Било је, на име, планирано да закупца измири дуговања према повериоцима и радницима, обезбеди њихово запошљавање, плати закуп у висини од 600.000 евра годишње, одређена средства уложи у развој "Карађорђево" као огледног пољопривредног добра и омогући бесплатно школовање деце запослених, што се понуђачима учинило као претеран захтев. После свега, за тендер је остала заинтересована само фирма "МК комерц", што је било недовољ-

ЛИЧНА КАРТА

Војна установа "Карађорђево" више од осам деценија бави се примарном пољопривредном производњом, прерадом пољопривредних производа, ловством и шумарством, угоститељством и трговином. У њеном саставу је и ергела коња липицанера, енглеских пунокрвних и нонијус расе.

Од некадашњег најмоћнијег војног добављача стратешких прехранбених производа, "Карађорђево" је постало велики губиташ. Његови капацитети већ годинама се користе у просеку од 20 до 40 одсто.

Књиговодствена вредност капитала процењена је на више од три милијарде и седамсто милиона динара. Установа располаже са око 5.000 хектара пољопривредног земљишта, од чега је велики део обрадиво, више од 3.400 хектара шума и 2.500 грађевинских објеката. Тренутно је запослено више од 420 радника.

но за његову реализацију.

С обзиром на то да поступак давања предузећа у закуп није спроведен у складу с прописима који регулишу ту област, тендер је обустављен и Војна доходна установа "Карађорђево" остала је "на ледини". Дугови су се у међувремену нагомилали, а читав проблем усложен је и узурпацијом дела земљишта, коју су, крајем 2002. године, починили мештани села Младеново, сматрајући се правним наследницима некадашње земљорадничке задруге "Ловренац", чија је имовина 1976. године припојена војној установи.

КАД И МИНИСТРИ ЗАТАЈЕ

Било како било, данас је "Карађорђево" дужно и радницима, и Војсци, и држави. Укупан дуг износи нешто више од 524 милиона динара. Запослени, сем неколико професионалних официра, не примају плату у новцу, већ у "боновима" за набавку прехранбених производа, у износу нето плате, а не уплаћују се ни обавезе за порезе и доприносе на зараде. Све то се, наравно, негативно одражава на успостављање технолошког реда у установи и организовање рационалне и економичне производње.

Ко је намакао омчу на врат некада најмоћнијем војном добављачу, односно ко је одговоран за његов до те мере незавидан положај да од "Карађорђево" сада сви перу руке – показаће време пред нама. За последње три-четири године промењено је пет директора, суспендовано је тридесетак запослених, обављено неколико материјално-финансијских инспекција, али стање се није побољшало. Залог је био превелик чак и за двојицу војних министара. Да ли ће трећи имати довољно снаге да запосленима покаже светло у тунелу, зависиће не само од новог руководства и запослених у "Карађорђево", очито вољних да зараде сваки динар, већ и од државе, чија се помоћ у решавању нагомиланих проблема не може заобићи.

Један од првих задатака Зорана Станковића на месту министра за одбрану, како је и сам изјавио, јесте и стварање услова за системско решавање положаја доходних установа у Војсци, а тиме и "Карађорђево". Стратегија развоја тог предузећа подразумева репрограмирање постојећег дуга, односно његово превођење у јавни дуг државне заједнице и отпис средстава која "Карађорђево" дугује Војсци за гориво. Ради стабилизације технолошког стања у установи и стварања услова за рационално и економско привређивање у наредних 18 месеци, треба да се обезбеди 120 милиона динара неповратних средстава, а из социјалног програма намењеног за реорганизацију (рационализацију) система одбране треба обезбедити још педесетак милиона за исплату око 200 отпремнина радни-

НЕСУМЊИВ ИНТЕРЕС ВОЈСКЕ

Након стабилизације стања у установи (за "дан Д" предвиђен је крај јула наредне године), из реализоване производње Војска би осигурала редовну набавку стратешких прехранбених артикала, и то 30 тона свињског меса и 100 тона млека месечно, пшеницу, јестиво уље, поврће за зимницу, шећер, огревно дрво...

За то је потребно, поред осталог, у најскорије време осигурати око 100 тона дизела за предстојећу сетву и обезбедити новчана средства за набавку 150 вагона кукуруза, по 100 тона јечма, сунцокретове сачме и пивског тропа за исхрану стоке и крава музара, оправити бар део пољопривредне механизације и реализовати сечу и транспорт огревног дрвета за потребе јединица и установа Војске.

Сигурно и непрекидно снабдевање јединица и установа Војске најважнијим прехранбеним производима у овом тренутку представља несумњив стратешки интерес не само Министарства одбране већ и државе у целини.

цима којима би престао радни однос. Тиме би се створили услови за оздрављење предузећа од кога, по свему судећи, Војска још није дигла руке. Остаје, међутим, непознаница да ли је држава спремна да помогне.

– Војна установа "Карађорђево" не дугује ником другом сем држави и то око 524 милиона динара – напомиње дипломирани инжењер агрономије Славољуб Крстић, помоћник директора Дирекције за туризам и производњу Министарства одбране Србије и Црне Горе. – Све пољопривредне организације последњих година биле су ослобођене дуговања насталих због различитих разлога, због блокаде, бомбардовања... Све се претварало у јавни дуг. Кад год бисмо покушали да на исти начин решимо дуговања "Карађорђево" наилазили бисмо на неразумљење. За мене не постоји ни један једини разлог због којег би та војна установа била изузетак од правила. У тренутку кад се ослободи државног дуга, "Карађорђево" ће бити спремно да сервисира све своје обавезе, попут пореза и доприноса на плате, рачуна за струју и наводњавање... Наравно, да би у наредном периоду пословало у складу с тржишним критеријумима, оно се мора рационализовати, односно, са садашњих 450 смањити број радника на 250. За то је урађен програм стабилизације и развоја који, под одређеним условима, може дати сјајне резултате. Велики промашај био би да се, као раније, пожар гаси куповином социјалног мира тако што би се двадесетак милиона динара потрошило на плате радницима. После свега, било би то доливање уља на ватру. Наравно, не треба губити из вида ни нужност утврђивања одговорности за настало стање. Године су прошле, а готово нико није одговарао за нерационално пословање, уништавање имовине, крађу горива и материјала, једном речју – за општи јавашлук који је зацарио у "Карађорђево". Кажњавање најодговорнијих представљало би истовремено и одлучан одговор свима онима који су, посебно прошле и ове године, покушали да присвоје ту веома значајну војну установу. Без тога нема дуготрајног помага – сматра Славољуб Крстић.

Нема никакве сумње да је "Карађорђево" Војсци неопходно. Али да би се амбициозно замишљени циљеви и остварили, потребно је бескомпромисно решавање нагомиланих проблема и покретање производње. Тек тада у јединице и установе Војске Србије и Црне Горе стићи ће стратешки прехранбени артикли из производних ресурса предузећа које је, не тако давно, хранило онолику војску. ■

Душан ГЛИШИЋ
Снимимо Звонко ПЕРГЕ